

Διαφάνεια των όρων της σύμβασης μεταξύ καταναλωτή (επιλέγοντα πελάτη) και παρόχου υπηρεσιών στον τομέα της ενέργειας.

Ευγενία Σαρίκου

Δικηγόρος- Μ.Δ.Ε Ποινικού Δικαίου Α.Π.Θ

Με το Ν. 4001/2011 «Για την λειτουργία Ενεργειακών Αγορών Ηλεκτρισμού και Φυσικού Αερίου, για Έρευνα, Παραγωγή και δίκτυα μεταφοράς Υδρογονανθράκων και άλλες ρυθμίσεις»¹ οριοθετήθηκαν οι δραστηριότητες της παραγωγής, της προμήθειας, της αγοράς, της μεταφοράς και της διανομής Φυσικού Αερίου και ηλεκτρικής ενέργειας, καθώς και της αποθήκευσης και της υγροποίησης φυσικού αερίου και της αεριοποίησης υγροποιημένου φυσικού αερίου εντός της Ελληνικής Επικράτειας². Αναφορικά δε, με την προμήθεια ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου από τους προμηθευτές στους επιλέγοντες πελάτες, στο Ν. 4001/2011 ορίστηκαν, μεταξύ άλλων, και οι υποχρεώσεις που οφείλουν να αναλάβουν οι επιχειρήσεις που ασκούν ενεργειακές δραστηριότητες, προκειμένου να διασφαλιστεί η *διαφάνεια των συναλλαγών*³.

Η διαφάνεια, ως έννοια διέπυσε τους όρους της σύμβασης, εξειδικεύεται στο Δεύτερο Μέρος του Ν. 4001/2011, με τίτλο «Προστασία Καταναλωτών», όπου με την επιφύλαξη των διατάξεων του Ν. 2251/1994⁴, ρυθμίζονται ειδικότερα τα ζητήματα προστασίας των πελατών στον τομέα προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου (άρ. 46 Ν. 4001/2011). Ειδικότερα, στο άρθρο 49 με τίτλο «Διαφάνεια των χρεώσεων και των πληροφοριών», τυποποιούνται οι υποχρεώσεις

¹ Βλ. Ν. 4001/2011, ΦΕΚ Α' 179/22.08.2011, ΚΝοΒ2011, 2029.

² Σύμφωνα με το άρ. 1 Ν. 4001/2001: «Σκοπός του παρόντος νόμου είναι η ενσωμάτωση στην ελληνική νομοθεσία των διατάξεων της Οδηγίας 2009/72/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 13ης Ιουλίου 2009 «Σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας και για την κατάργηση της Οδηγίας 2003/54/ΕΚ» (ΕΕ L 211 της 14.8.2009) και της Οδηγίας 2009/73/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 13ης Ιουλίου 2009 «Σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά Φυσικού Αερίου και την κατάργηση της Οδηγίας 2003/55/ΕΚ» (ΕΕ L 211 της 14.8.2009)».

³ Σύμφωνα με το άρθρο 3§3 περ. γ' Ν. 4001/2011, οι επιχειρήσεις είναι υποχρεωμένες να τηρούν ορισμένες αρχές, που έχουν σχέση με την διαφάνεια των δραστηριοτήτων τους, καθώς και να λειτουργούν και να παρέχουν τις υπηρεσίες τους κατά τρόπον ώστε να προάγεται ο υγιής ανταγωνισμός στην αγορά ενέργειας, εκπληρώνοντας τις υποχρεώσεις παροχής υπηρεσιών κοινής ωφέλειας που τους ανατίθενται. Επίσης, οφείλουν να ασκούν τη δραστηριότητά τους κατά τρόπο τέτοιο, ώστε να μη θίγονται τα δικαιώματα των Πελατών, όπως αυτά εξειδικεύονται με τις διατάξεις του Ν. 4001/2011 και με τις πράξεις που εκδίδονται κατ' εξουσιοδότησή του (άρ. 3§3 περ. δ' Ν. 4001/2011).

⁴ Βλ. Ν. 2251/1994, ΦΕΚ Α' 191/15-16.11.1994, ΚΝοΒ1994, 1690.

των προμηθευτών και τα δικαιώματα των πελατών αναφορικά με την αρχή της διαφάνειας, που πρέπει να τηρείται από το στάδιο των διαπραγματεύσεων, έως το στάδιο της υπογραφής της σύμβασης παροχής ηλεκτρικής ενέργειας ή φυσικού αερίου. Με την ανωτέρω διάταξη καθιερώνεται η υποχρέωση του προμηθευτή να διαθέτει σαφείς και κατανοητές πληροφορίες στους καταναλωτές, όσον αφορά στα δικαιώματά τους, σε σχέση με τον ενεργειακό τομέα, ώστε να είναι σε θέση να επωφεληθούν από τον ανταγωνισμό στην αγορά ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου⁵. Παράλληλα, οι πελάτες μπορούν απρόσκοπτα να έχουν πρόσβαση σε όλες τις απαραίτητες πληροφορίες, καθώς ο προμηθευτής είναι υποχρεωμένος να τηρεί την αρχή της διαφάνειας, προκειμένου να προβούν στην πιο κατάλληλη επιλογή, συγκρίνοντας τις χρεώσεις και τις λοιπές συμφωνίες και όρους των προτεινόμενων σε αυτούς συμβάσεων.

Ειδικότερα, η αρχή της διαφάνειας αναφέρεται στους όρους της σύμβασης προμήθειας, στο συμβατό αυτών με την αρχή της καλής πίστης και των συναλλακτικών ηθών⁶, αλλά και στη θέση αυτών υπόψη του επιλέγοντα πελάτη πριν από τη σύναψη της σύμβασης. Αποβλέπει δε, στην εξασφάλιση της ορθής λειτουργίας της συμβατικής ελευθερίας του επιλέγοντα πελάτη, κατά τρόπο, ώστε αυτός να αντιληφθεί πληρέστερα τη νομική του θέση, πριν να δεσμευθεί υπογράφοντας τη σχετική σύμβαση προμήθειας ηλεκτρικής ή άλλης μορφής ενέργειας. Με άλλα λόγια, η αρχή της διαφάνειας λειτουργεί ως εξειδίκευση του περιεχομένου της αρχής της καλής πίστης, αφού σύμφωνα με αυτή τα συμβαλλόμενα μέρη πρέπει να γνωρίζουν το ακριβές περιεχόμενο και την έκταση της συμβατικής δέσμευσης την οποία αναλαμβάνουν⁷.

Προκειμένου να αποσαφηνιστεί η έννοια της αρχής της διαφάνειας των συμβατικών όρων, θα πρέπει να ανατρέξουμε στις διατάξεις των άρθρων 371-373 ΑΚ, όπου μία πλήρως αόριστη παροχή θεωρείται άκυρη⁸, αλλά και σε διάφορα επιμέρους ζητήματα, όπως στην αρχή του ορισμένου ή οριστού των εκχωρούμενων

⁵ Βλ. Αιτιολογική Έκθεση του Ν. 4001/2001, ΚΝοΒ2011, 2047.

⁶ Για τις αρχές της καλής πίστης και των συναλλακτικών ηθών, βλ. περαιτέρω σε: Σταθόπουλο Μ., *Επιτομή Γενικού Ενοχικού Δικαίου*, 2004, σελ. 87, Γεωργιάδη Απ., *Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου*, 2007, σελ. 12.

⁷ Βλ. Λελεντζή Α., *Ο έλεγχος του περιεχομένου των γενικών όρων συναλλαγών (άρθρο 2 παρ. 6 και 7 Ν. 2251/1994) κατά την πρόσφατη νομολογία του Αρείου Πάγου*, ΝοΒ2002, 287.

⁸ Η παροχή είναι αόριστη αν στη σύμβαση δεν έχει εξατομικευθεί πλήρως το μέγεθος, η ποιότητα η έκταση ή άλλα εξατομικεύοντα αυτήν στοιχεία, καθώς και αν δεν έχει προσδιοριστεί ο τόπος, ο χρόνος ή ο τρόπος εκπλήρωσής της, βλ. περαιτέρω σε: Βαθρακοκοίλη Β., ΕΡΝΟΜΑΚ, Τόμος Β', *Γενικό Ενοχικό*, σελ. 323, ΕφΘεσ 1527/2000, Αρμ2003, 1406, ΕφΑθ 10841/1987, ΕλλΔνη30, 822.

απαιτήσεων, η έλλειψη του οποίου επιφέρει, επίσης, ακυρότητα της σύμβασης εκχώρησης⁹.

Περαιτέρω, η εν λόγω αρχή διέπει και το δίκαιο προστασίας του καταναλωτή (Ν. 2251/1994)¹⁰, καθώς, λόγω της διάδοσης και της επέκτασης, κατά τις τελευταίες δεκαετίες, των συμβάσεων προσχώρησης, των συμβάσεων με αναφορά σε προδιατυπωμένους Γενικούς Όρους Συναλλαγών (εφεξής ΓΟΣ) και των συμβάσεων που συνάπτονται εκτός εμπορικού καταστήματος ή από απόσταση, κρίθηκε αναγκαία η προστασία του ασθενέστερου και κατά κανόνα άπειρου στις συναλλαγές συμβαλλομένου, του καταναλωτή, από τους αδιαφανείς όρους¹¹.

Με βάση τα ανωτέρω, ζήτημα γεννάται, αναφορικά με το Ν. 4001/2011, κατά πόσο θα μπορούσε η σύμβαση προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου, η οποία θα υπογραφεί από τα μέρη (προμηθευτή-επιλέγοντα πελάτη), να χαρακτηριστεί ως σύμβαση προσχώρησης ή όχι. Η πρακτική συνέπεια του ανωτέρω έγκειται στο ότι, αν εκληφθεί ως τέτοια και ο επιλέγων πελάτης θεωρηθεί ως καταναλωτής (άρ. 2 Ν. 2251/1994), τότε, σε περίπτωση που κάποιος όρος της σύμβασης κριθεί ως καταχρηστικός, θα ακυρωθεί από το Δικαστήριο, με βάση τις διατάξεις του Ν. 2251/1994. Εν συνεχεία, ερευνάται αν ο επιλέγων πελάτης δύναται να χαρακτηριστεί ως καταναλωτής και υπό ποιες προϋποθέσεις. Η ως άνω διάκριση θα γίνει με γνώμονα την αρχή της διαφάνειας που διέπει τη σύμβαση και τις έννομες συνέπειες της έλλειψής της ανάλογα με το αν ο επιλέγων πελάτης είναι καταναλωτής ή επιχείρηση.

Κατ' αρχάς, ως σύμβαση προσχώρησης νοείται η σύμβαση που καταρτίζεται με την αποδοχή μιας προδιατυπωμένης πρότασης, χωρίς τη δυνατότητα του αποδεχόμενου να ζητήσει τροποποιήσεις λόγω της μειονεκτικής του θέσης¹².

⁹Βλ. Δέλλιου Γ., Γενικοί Όροι Συναλλαγών, 2013, σελ. 379, Δέλλιου Γ., Τομές της σύγχρονης αρεοπαγτικής νομολογίας στα ζητήματα του συλλογικού ελέγχου των γενικών όρων καταναλωτικών συμβάσεων, ΕλλΔνη2001, 1518, Καρακώστα Ι., Ο έλεγχος της κατά το δίκαιον ορθότητας των γενικών έντυπων όρων των συμβάσεων κατ' άρθρον 371 ΑΚ, ΕΕΝ1973, 647.

¹⁰ Η αρχή της διαφάνειας έχει ενσωματωθεί (όχι ρητά) στο ελληνικό νομικό σύστημα μέσω του άρθρου 2 παρ. 1 έως 3 και άρθρο 5 Ν. 2251/1994, αλλά και του άρθρου 2 παρ. 6 και 7 περ. ε', ζ', ι' και ια' του ίδιου νόμου¹⁰. Συγκεκριμένα, στα ανωτέρω εδάφια (ε', ζ', ι' και ια'), που περιγράφουν και κηρύσσουν καταχρηστικές μια σειρά από ρήτρες, οι οποίες δεν επιτρέπουν στον καταναλωτή σαφή πρόβλεψη για ορισμένα κρίσιμα στοιχεία της σύμβασης. Με τις διατάξεις αυτές φαίνεται να εγκαθιδρύεται μια μορφή τεκμηρίου καταχρηστικότητας των αδιαφανών όρων, βλ., σχετικά, ΟΛΑΠ 15/2007, ΕλλΔνη2007, 985, Ευθυμίου Αι., παρατηρήσεις της σε: ΕφΑθ 6924/2007, ΧρΙΔ2009, 431, Δέλλιου Γ., Γενικοί Όροι Συναλλαγών, 2013, σελ. 213.

¹¹ Βλ. Γεωργιάδη Απ., Ενοχικό Δίκαιο. Γενικό Μέρος, 1999, σελ. 23.

¹² Βλ., περαιτέρω για τη σύμβαση προσχώρησης, σε: Λαδά Π., Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου, ΙΙ, σελ. 330, Γεωργιάδη Α., Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου, 2012, σελ. 471, Δουβλή Β./Μπώλου Α., Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτών, σελ. 9, Καρακώστα Ι., Δίκαιο προστασίας καταναλωτή, σελ. 80,

Αναφορικά δε, με τη σύμβαση μεταξύ επιλέγοντα πελάτη και προμηθευτή ηλεκτρικής ενέργειας, όπως τυποποιείται στα άρθρα 6 του Κώδικα Προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας και 47§2 Ν. 4001/2011, και οριοθετείται από το άρθρο 51§2 Ν. 4001/2011¹³, περιλαμβάνει γενικούς και ειδικούς όρους προμήθειας, οι οποίοι, ωστόσο, έχουν προκαθοριστεί από τον προμηθευτή και τίθενται εις γνώσιν του επιλέγοντα πελάτη. Ειδικότερα, στο άρθρο 30§5 του Κώδικα Προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας αναφέρεται η διαδικασία τροποποίησης της σύμβασης προμήθειας και ιδίως του τιμολογίου προμήθειας και οι ελάχιστες προθεσμίες ειδοποίησης του πελάτη, καθώς και οι όροι της σύμβασης προμήθειας που δύνανται να τροποποιούνται μονομερώς από τον προμηθευτή ή κατόπιν αίτησης του πελάτη και αφορούν μόνο: 1) στη διαδικασία μεταβολής των στοιχείων εγκατάστασης του πελάτη, 2) στη μεταβολή της ειδικής ή βασικής κατηγορίας, στην οποία εντάσσεται αυτός, καθώς και στην επιλογή διαφορετικού τιμολογίου από τα εκάστοτε διαθέσιμα τιμολόγια προμήθειας του προμηθευτή και 3) στο χαρακτηρισμό του ως «ευάλωτου». Με άλλα λόγια, ο επιλέγων πελάτης δεν έχει το δικαίωμα να τροποποιήσει κάποιον από τους όρους της σύμβασης, στην περίπτωση που διαφωνεί, παρά μόνο στις ως άνω τρεις (3) περιπτώσεις, που προβλέπονται στον Κώδικα Προμήθειας και αφορούν στην προσωπική κατάσταση του επιλέγοντα πελάτη. Ως εκ τούτου, το περιεχόμενο της σύμβασης προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας δεν είναι ελεύθερα διαπραγματεύσιμο, αλλά προκαθορίζεται από τον προμηθευτή, ο οποίος είναι ο οικονομικά ισχυρότερος.

Κατά συνέπεια, η εν λόγω σύμβαση χαρακτηρίζεται ως σύμβαση προσχώρησης, διότι ο επιλέγων πελάτης έχει ως μόνη δυνατότητα, είτε να προσχωρήσει σε αυτή, όπως έχει ήδη καθορισθεί, είτε να απεμπολήσει τα οφέλη από την κατάρτισή της, ενώ στερείται οιασδήποτε δυνατότητας να διαπραγματευθεί τους όρους της.

Επιπρόσθετα, σύμφωνα με το άρθρο 1§4 περ. α' Ν. 2251/1994, καταναλωτής θεωρείται τόσο το φυσικό πρόσωπο, που είναι ο κύριος και φυσιολογικός αποδέκτης της προστασίας του καταναλωτικού δικαίου, καθώς βρίσκεται σε διαπραγματευτική

Ασπρογέρακα-Γρίβα Κ., Γενικές Αρχές του Αστικού Δικαίου, σελ. 272-273, *Τσενέ Χ.*, Αρχή της διαφάνειας και έλεγχος καταχρηστικότητας των Γ.Ο.Σ., *Συνήγορος* 2005, 31.

¹³Το άρθρο 51§2 Ν. 4001/2011 ορίζει ότι: «Το ελάχιστο περιεχόμενο της Σύμβασης Προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας και Φυσικού Αερίου περιλαμβάνει τα στοιχεία του Προμηθευτή, την περιγραφή των παρεχόμενων υπηρεσιών, τους γενικούς και ειδικούς όρους Προμήθειας, τα τιμολόγια προμήθειας και τις λοιπές χρεώσεις, τον τρόπο εκτίμησης ή μέτρησης της κατανάλωσης, τη μεθοδολογία υπολογισμού των χρεώσεων βάσει εκτιμήσεων κατανάλωσης ή μετρήσεων και τυχόν ειδικούς όρους».

μειονεξία¹⁴, όσο και το νομικό πρόσωπο, το οποίο, μέσω των εκπροσώπων του, κάνει χρήση των προϊόντων ή των υπηρεσιών που προσφέρονται στην αγορά και οι οποίες προορίζονται για αυτό, εφόσον αποτελεί τον «τελικό αποδέκτη τους», με την έννοια ότι αποτελεί τον τερματικό σταθμό στη διαδρομή του αγαθού προς την κατανάλωση. Εν προκειμένω, λοιπόν, η προστασία του καταναλωτή θεμελιώνεται στην ιδιότητά του ως του αδύναμου μέρους στη συγκεκριμένη συναλλαγή και ισχύει στο μέτρο που ο συγκεκριμένος καταναλωτής είναι πράγματι *το διαπραγματευτικά ασθενέστερο μέρος* στην υπό κρίση συναλλαγή¹⁵. Το κατά πόσο ο συγκεκριμένος καταναλωτής χρήζει προστασίας ή όχι κρίνεται ad hoc.

Ο έλεγχος ορθής εφαρμογής του ορισμού του καταναλωτή στην κάθε συγκεκριμένη περίπτωση επιτυγχάνεται με την εφαρμογή δύο βασικών κριτηρίων, *αφενός* της διαπραγματευτικής υπεροχής του προμηθευτή και *αφετέρου* του ενδεχομένου καταχρηστικής επίκλησης εκ μέρους του συγκεκριμένου καταναλωτή της προστασίας του νόμου¹⁶. Έτσι, για παράδειγμα, μια επιχείρηση, η οποία θα συμβληθεί με τον προμηθευτή ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου, μπορεί να διαθέτει την οικονομική δύναμη, αλλά και την πείρα, ώστε να διαπραγματευθεί τους όρους της σύμβασης και, εν τέλει, να μην υπαχθεί στις προστατευτικές διατάξεις του Ν. 2251/1994. Με άλλα λόγια, εξαρτάται από τη συγκεκριμένη επιχείρηση που συναλλάσσεται κάθε φορά με τον πάροχο στον τομέα της ενέργειας.

Κατόπιν των ανωτέρω, αν ο αντισυμβαλλόμενος του παρόχου υπηρεσιών ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου δεν εμπίπτει στα όρια του Ν. 2251/1994, το περιεχόμενο των όρων της υπογραφείσας σύμβασης, αναφορικά με την τήρηση της αρχής της διαφάνειας, δύναται να ελεγχθεί με βάση τις γενικές ρήτρες του ΑΚ και ιδίως αυτής της συναλλακτικής καλής πίστης (άρ. 281, 288 ΑΚ).

¹⁴ Βλ. *Περάκη Ε.*, σε: *Αλεξανδρίδου Ε.* (επιμ.), *Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτή*, 2008, σελ. 40

¹⁵ Βλ. *Καράκωστα Ι.*, *ό.π.*, σελ. 650.

¹⁶ Βλ. *Καράκωστα Ι.*, *ό.π.*, σελ. 650.